

№ 48 (545)
Снежань 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- **Даследчыкі: этнаграфічныя вандроўкі моладзі –** стар. 3
- **Погляд з 2014-га: памяць пра падзеі і герояў –** стар. 4
- **Народная Біблія: «кожнаму празніку прычына» –** стар. 7

З радаснымі зімовымі святамі!

Сустрэнемся ў 2015 годзе!

❄ Каляды ў Мінску ❄

* **16 снежня** ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылося **навагодняе свята «Беларуска-нямецкія Каляды»**, якое традыцыйна ладзяць Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры, Інстытут нямецкіх даследаванняў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў.

Усе, хто завітаў на свята, паўдзельнічалі ў вясёлых гульнях, танцах і песнях, пакінулі свае пажаданні на каляднай ялінцы, зрабілі сапраўдную калядную выцінанку і проста добра пабавілі час.

* **Святочнае мерапрыемства «Калядная зорка Максіма Багдановіча»** зладзілі **18 – 20 снежня** супрацоўнікі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча сумесна з сямейным цэнтрам Кацярыны Каўровай.

Госці музея рабілі навагоднія цацкі, з захапленнем гулялі ў калядныя гульні, глядзелі спектаклі батлейкі і рабілі батлеечныя лялькі, а таксама маглі паўдзельнічаць у дабрачыннай акцыі «Дзеці робяць дабро».

* **Навагодні інтэрактыўны праект «Арт-Ёлкі»** адкрыўся **19 снежня** ў мінскім Цэнтры сучасных мастацтваў. Яго праграма складалася з серыі інтэрактыўных спектакляў і перформансаў, адукацыйнага праекта «Дзіцячыя Эка-Майстэрні», аўтарскага майстар-класа па нестандартнай творчасці ад Аляксандры Страшко і майстар-класаў па вырабе навагодніх цацак ды інш. Святочны настрой пад час адкрыцця стваралі саліст групы «Рэха» Андрусь Такінданг ды ўдзельнікі пластычнага тэатра «вКубе».

* Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту **27 снежня** запрасіў на **«Старажытныя Каляды»**.

Нагадаем, што Каляда – гэта назва маладога, зноў народжанага сонца. Паводле ўяўленняў нашых продкаў менавіта 25-га снежня ў дзень зімовага сонцазвароту старая зорка памірала, а новая нараджалася, і з гэтага дня пачынаўся новы аграрны год. Каб працэс нараджэння Каляды адбыўся без перашкодаў, праводзіліся абрадавыя дзеі, у прыватнасці: смерць і ажыўленне казы, катанне вогненага кола, распальванне вогнішча ў гонар зноў народжанага сонца, спаленне «Бадняка» (у паўднёвых славянаў – адмыслова падрыхтаванае ўзімку палена).

З прыняццем хрысціянства свята супала з нараджэннем у гэтыя дні Ісуса Хрыста, што паўплывала на традыцыі святкавання. Тры куцці пачалі есці не ў адзін дзень, а праз тыдзень адна ад адной, калядная зорка ўвасобілася ў віфлеемскую, калядоўшчыкі адмовіліся ад вогнішча і г.д.

У праграме былі тэатралізаванае прадстаўленне абраду, што рабіўся напрыканцы XIX – пачатку XX ст. у Цэнтральнай Беларусі, майстар-клас па прыгатаванні куцці з дэгустацыяй шчодрай куцці, мядовых пернікаў, гарачага аўсянага кісялю ды збітню. Адбыліся таксама пастаноўка дахрысціянскіх абрадавых дзеяў, народныя карагоды і гульні. Для дзяцей працавала дзіцячая пляцоўка, была і беларуская батлейка. Увесь час гучала народная музыка ў выкананні калектыву «Жвавы Карчмар».

Падрыхтавала Ніна КАЗЛЕНЯ

Калядны карагод у бібліятэцы

*Ну, ну, ну, Каза,
паварочайся,
Паварочайся, не саромейся,
Дый вазьмі свечку,
палязай на печку,
Ну, ну, ну, Каза,
паварочайся!*

З такой песняй і вясёлай Казой па зале Цэнтральнай гарадской бібліятэкі імя Янкі Купалы пайшоў калядны карагод. Яго ладзіў тэатр фальклору «Матуліна хата» тэрытарыяльнага цэнтра сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Маскоўскага раёна Мінска.

Каза танчыла разам з глядачамі, а на сустрэчу да яе прыйшла яшчэ адна козачка і калядны гурт сталічнай школы № 175 (кіраўнік Уладзімір Фалітарык). Калядоўшчыкі – вучні постага і сёмага класаў – віталі ды віншавалі глядачоў, жадалі добра і шчасця.

Гучалі пад час канцэрта (ужо на сцэне) народныя песні, вершы Янкі Купалы. Глядачы пляскалі ў далоні і дзякавалі за прадстаўленне. Добра, што нашыя традыцыі перадаюцца малодшаму пакаленню, каб не вычарпалася народная скарбонка, каб мы маглі ганарыцца сваёй беларускай культурай, сваёй радзімай. Вопыт маладым артыс-

там перадавалі ўдзельнікі тэатра «Матуліна хата» – сёстры-капылянкі Альвіра, Таццяна і Марыя Корбуты, Зоя Швец, Рыгор Кляйко ды Кацярына Першлевіч.

*Мікола КОТАЎ,
мастацкі кіраўнік
і рэжысёр-
пастаноўшчык
тэатра
«Матуліна хата»*

*Фота Аляксандра
КУЛІКОВА*

На тым тыдні...

* **16 снежня** ў мінскім Цэнтры сучасных мастацтваў адкрылася **выстаўка «Кераміка начы»** па выніках міжнароднага пленэра па кераміцы «Арт-Жыжаль 2014». У сёлетнім пленэры, што праходзіў цягам амаль усяго ліпеня ў Бабруйску, удзельнічалі прафесійныя мастакі-керамісты з Беларусі, Украіны, Латвіі, Польшчы, Сербіі, Турцыі, Расіі. Усяго на выстаўцы было прадстаўлена каля сямідзесяці кампазіцыяў, сярод іх працы кіраўніка пленэра Валерыя Калтыгіна – скульптура «Бабёр, які спявае» і аб'ёмна-пластычная варыяцыя «Палаючая кветка».

* **17 снежня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Мінску адбыўся святочны **кінапаказ кароткаметражных фільмаў беларускіх рэжысёраў**, якія бралі ўдзел у Міжнародным фестывалі «Сinema Perpetuum Mobile». У праграме – анімацыйныя, ігравыя, эксперыментальныя фільмы («Belarusization» Аляксея дэ Бронхэ) і дакументальнае кіно («Андрусь Такінданг. Спынюся на сярэдзіне» Ігара Чышчэні). Кінапаказ прымеркаваны да 90-годдзя беларускага кінамастаграфу – акурат 17 снежня 1924 года была створаная першая беларуская кінастудыя «Белдзяржкіно», папярэдніца «Беларусьфільма». Каб зрабіць сучаснае кіно больш вядомым, фестываль «Сinema Perpetuum Mobile» стварыў нацыянальную секцыю, куды ўваходзяць толькі беларускія фільмы.

* **17 снежня** Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры сумесна з Цэнтральнай навуковай бібліятэкай імя Якуба Коласа НАН Беларусі зладзілі **выстаўку «Іван Чыгрынаў. «Адтуль, з бацькоўскага парога...»**, прымеркаваную да 80-годдзя з дня нараджэння пісьменніка, і аднайменную імпрэзу. У экспазіцыі прадстаўлены ўнікальныя фотаздымкі, рукапісы, кнігі, асабістыя рэчы – усяго калі двухсот экспанатаў з шасцісот перададзеных у музей жонкай пісьменніка Людмілай Прохараўнай Чыгрынавай, а таксама матэрыялы з фондаў бібліятэкі.

Творчасць І. Чыгрынава – яркая старонка ў беларускай прозе. Яго лепшыя апавяданні і раманы вылучаюцца глыбокім пранікненнем ва ўнутраны свет чалавека, значнасцю пастаўленых праблемаў, высокім мастацкім майстэрствам. Варта сказаць таксама, што Іван Гаўрылавіч быў першым старшынёю Беларускага фонду культуры, узначальваў яго на працягу амаль дзесяці гадоў і з'яўляўся рэдактарам часопіса БФК «Спадчына».

* **17 снежня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылося адкрыццё **персанальнай выстаўкі жывапісу Васіля Касцючэні «Каляровыя аповеды»**. Мастак прадставіў шэраг палотнаў апошніх гадоў, аб'яднаных канцэпцыяй звароту да вобразу чалавека, які, нягледзячы на ўсе тэхнічныя дасягненні і імклівы рытм жыцця, знаходзіць месца для пачуццяў і веры, мараў і кахання.

Асобную ролю ў творчасці В. Касцючэні займаюць палотны на хрысціянскія сюжэты – «Прычасце», «Радаўніца», «Сустрэча», што нагадваюць пра кранальныя сюжэты народнага іканапісу. Цікава, што ўяўляе новая серыя карцінаў, прысвечаная Мінску («Горад 1,2», «Рэха горада», «Ля храма»).

* **19 снежня** ў Пастаўскай раённай бібліятэцы адбылася **прэзентацыя кнігі «Рымкі: вёска на краі вечнасці»**. Яе аўтары, краязнаўцы М. Арэх і І. Пракаповіч, пазнаёмілі чытачоў з прыроднымі і гістарычнымі адметнасцямі вёскі Рымкі Пастаўскага раёна, якая з'яўляецца сумным сімвалам здрабнення і знікнення шматлікіх паселішчаў нашай краіны. На міжрэччы Дзісенкі і Паловіцы – царква, кінутыя хаты і ні адной жывой душы.

Аснову кнігі склалі ўспаміны былых жыхароў вёскі і матэрыялы Глыбоцкага занальнага архіва.

* **18 – 20 снежня** ў Мемарыяльным музеі-майстэрні З.І. Азгура прайшла **кінапраграма «Re:Re:Christmas: Інтэлектуальная дэгустацыя поп-культурнай кухні»**, якую сумесна прадставілі аўтарскі праект «Культур-БЮРО Максіма Жбанкова» і адукацыйны праект «Лабараторыя культурных практык».

Мэта праекта – свежы погляд на кананічную мадэль калядных святаў. Усе фільмы цыкла – «Ледзяны ўраджай», «Аднойчы ў Токіа», «Дрэны Санта» – з аднаго боку, працуюць са звыклым наборам калядных сімвалаў, а з іншага – прапаноўваюць іх творчае пераасэнсаванне.

* **Сябры!**
Наступны нумар «Краязнаўчай газеты»
выйдзе 9 студзеня.

* **Заставайцеся з любімай газетай!**

* **З нараджэннем Хрыстовым і Новым годам!**
Здароўя, поспеху і плёну.

Вавёрка на паштоўцы

Нядаўна пабачыла свет серыя паштовак, прысвечаная 260-годдзю з часу надання магдэбургскага права Вялікай Бераставіцы. Іх аўтар – краязнаўца, настаўнік мастацкага аддзялення Бераставіцкай дзіцячай школы мастацтваў Андрэй Втарушын.

Першая спроба аўтара па стварэнні паштовак была пяць гадоў таму. Тады Андрэй Францавіч прымеркаваў іх да 255-годдзя надання магдэбургскага права мястэчку. Паштоўкі былі выкананыя фатаграфічным спосабам тыражом 20 – 25 экзэмпляраў.

Новая серыя пабачыла свет у Гродзенскай абласной друкарні.

Першая паштоўка прысвечаная архітэктуры мястэчка XVIII – XIX стагоддзяў. Гэта старажытны касцёл Звеставання (1615 – 1742), царква Св. Мікалая (1868), а таксама ратуша і зезны двор, якія захаваліся на фота 1920 – 1930-х гадоў. Другая паштоўка прысвечаная гістарычным асобам, якія ўдзельнічалі ў наданні Вялікай Бераставіцы магдэбургскага права: Ежы Аўгусту Мнішку (1715 – 1778), маршалаку надворнаму кароннаму, уладальніку Вялікай Бераставіцы, і Аўгусту III Саксонскаму – каролю Рэчы Паспалітай, які 2 жніўня 1754 года падпісаў прывілей Вялікай Бераставіцы на самакіраванне. Кожная паштоўка выдадзеная тыражом 100 экзэмпляраў.

Яшчэ дзве паштоўкі прысвечаныя легендзе герба – вавёрцы, у вобразе якой выступіла Юзэфіна Амеція Мнішак, графіня Патоцкая (1752 – 1798), уладальніца Бераставіцы, польская мастачка і пісьменніца-аматар, дачка Ежы Мнішка (пра гісторыю паходжання герба мы распавядалі ў № 46 наша-

га выдання. – «КГ»).

– Дарэчы, паходжанне вавёркі ў геральдыцы прыйшло з далёкага сярэднявечча, з Нямеччыны, – расказвае Андрэй Францавіч. – Менавіта адтуль герб пад назвай «Achinger» трапляе ў Польшчу ў 1455 годзе. Пачынаючы з Кракава, на працягу чатырох стагоддзяў вавёркі Айхінгераў з'яўляліся радзінным і ўласным гербам шляхты Рэчы Паспалітай. Пакуль адна з іх у 1754 годзе не стала месніцкім гербам Вялікай Бераставіцы ў новай якасці, дзе вавёрка на шляхецкім полі сімвалізуе замужнюю жанчыну, багатую нявесту, якую бацькі пад-

рыхтавалі да шлюбу з не менш радавітым і багатым гаспадаром – графам.

Усе паштоўкі аб'ядноўвае скрутак – яшчэ адзін сімвал Бераставіцы. Бо назва мястэчка паходзіць ад словаў «бяроста вітая», альбо «берасцяны скрутак, грамата» – від пісьма як спосаб зносінаў людзей у старажытныя часы. Вялікая скрутка маецца на старажытным гербе Бераставіцы. І як ні дзіўна, але на большасці партрэтаў Юзэфіна намалёваная са скруткам паперы і алоўкам у руцэ. Вавёрка на бераставіцкім гербе 1754 года сядзіць на актах, справах і лістах свайго мястэчка. Сярод гэтых лістоў самым значным стаў прывілей Вялікай Бераставіцы на самакіраванне. Яго копія 1797 года захавалася ў Гродзенскім гістарычным архіве.

Паштоўкі з легендарнай «вавёркай» Юзэфінай выдадзеныя тыражом па 50 экзэмпляраў. На іх прадстаўлена графіня Патоцкая як мастачка.

Да гэтага часу паштовак наводле гістарычных фактаў на Бераставіччыне наогул не было. Дарэчы, аматар гісторыі бераставіцкага краю выдаў паштоўкі за асабістыя сродкі. У наступным годзе да 400-годдзя найстарэйшага помніка архітэктуры Вялікай Бераставіцы – касцёла Прасвятой Дзевы Марыі – Андрэй Францавіч таксама плануе выпусціць паштоўкі з захаванымі каштоўнасцямі гэтай святыні.

Сёлета РМГА «Студэнцкае этнаграфічнае таварыства» (СЭТ) правяло адразу тры этнаграфічныя экспедыцыі: у Вілейскі раён (30 чэрвеня – 20 ліпеня), у Мастоўскі і Шчучынскі раёны (4 – 23 жніўня) і ў Чавускі раён (23 – 31 жніўня). Уражаннямі, вынікамі і высновамі экспедыцыйнага сезона «сэтайцы» падзяліліся на прэс-канферэнцыі, што адбылася 27 лістапада ў сядзібе арганізацыі.

Мінулым годам таварыства праводзіла толькі адну экспедыцыю – на Магілёўшчыну, у Горацкі раён. Але засталася адчуванне, што патэнцыял арганізацыі дазваляе рабіць больш, – тлумачыць сябра СЭТ Барыс Шчука, – таму сёлета мы вырашылі правесці дзве паўнавартасныя трохтыднёвыя экспедыцыі. Пасля дадалася і трэцяя, якая праходзіла ў трохі незвычайным для СЭТ скарачонам фармаце. Што да мясцовасці – было багата варыянтаў, куды паехаць. Вілейка трапіла ва ўвагу таварыства шмат у чым дзякуючы актыўнасці мясцовай краязнаўчай суполкі і зацікаўленасці Вілейскага краязнаўчага музея. Экспедыцыя ў Масты і Шчучын мела на мэце працягнуць вывучэнне захаду Беларусі, бо гэта пакуль самы недаследаваны для СЭТ рэгіён (у Гродзенскую вобласць, у прыватнасці, дагэтуль была зладжаная толькі адна экспедыцыя – у Дзятлаўскі раён у 2012 годзе). Пра Чавускі і суседні з ім Слаўгарадскі раёны мы даўно мелі звесткі, што там яшчэ ёсць добрыя спявачкі і няблага захаваліся старажытныя спевы. Гэта падштурхнула нас на своеасаблівы эксперымент – скараціць тэрмін выправы да аднаго тыдня, бо часу да канца лета заставалася зусім мала. Як вынік, зменшылася і тэрыторыя даследавання – папрацаваць атрымалася толькі ў паўднёвай частцы Чавускага раёна. Усе тры экспедыцыі былі ўзгодненыя з мясцовымі ўладамі і праходзілі пры падтрымцы аддзелаў ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Вілейскага, Мастоўскага, Шчучынскага і Чавускага райвыканкамаў.

Агулам у выправах працавалі 47 сяброў і прыхільнікаў СЭТ, сярод якіх былі як прафесійныя этнографы, так і аматары з мінскай, магілёўскай, гродзенскай, віцебскай і полацкай суполак арганізацыі. Некаторыя ўдзельнікі пабывалі адразу ў дзвюх, а то і ў трох экспедыцыях. Да працы таварыства далучыліся таксама калегі-этнографы з іншых краін: у вілейскай і чавускай выправах бралі ўдзел польскія культурологі і этнамузыкалагі з розных устаноў і фундацый, у мастоўскашчучынскай попелч з «сэтайцамі» працавала этнамузыкалаг з Літвы. Замежныя калегі былі прыемна ўражаныя ўзроўнем падрыхтоўкі і правядзення экспедыцый, заўважылі, што ім ёсць чаму павучыцца ў беларускіх этнографіях.

Пад час сёлётных экспедыцый упершыню «ў полі» працавалі роварныя групы: «Даўно хацелася спраўдзіць гэтую задуму, бо шмат хто з сяброў таварыства часта скарыстоўвае ровары ў штодзённым жыцці, – каментуе сябра СЭТ Сяргей Лісіца. – З’яўленне такіх груп у першай экспедыцыі «справакаваў» Вілейскі краязнаўчы музей, які на час вы-

правы даў нам у карыстанне некалькі ровараў. Пасля некаторыя ўдзельнікі давезлі і свае ўласныя. Як вынік, цягам вілейскай выправы ў нас працавалі (хоць і не штодня) адна-дзве групы равараў, а ў мастоўскай роварная група дзейнічала цягам усёй экспедыцыі і штотраў ад’язджала ад базы на адлегласць 25 – 40 км. «Раварызацыя» дазволіла нам добра эканоміць сродкі, бо на паліва для аўтамабіляў звычайна ідзе амаль палова ўсіх выдаткаў пад час экспедыцыі. Акрамя практычных перавагаў можна адзначыць і іншыя – асабіста я атрымаў абсалютна інакшы погляд на маршруты, у якіх мы былі».

ля, побытавыя рэчы, рознага кшталту рыштунак, кераміка, некалькі музычных інструментаў (цымбалы, бубен, гармонік), старадаўнія кнігі і фотаздымкі.

Вілейшчына выявілася багатай глебай для этнаграфічных даследаванняў: «Агульны стан захаванасці традыцыйнай культуры ў раёне вельмі неблагі, – адзначае кардынатар вілейскай экспедыцыі Аляксей Лужынскі. – У нашу скарбонку трапіла багата інфармацыі па міфалогіі, абрадах, песенным фальклору, тэкстылі. Ёсць таксама вялікі патэнцыял для захавання некаторых мясцовых абрадаў: у вёсцы Цынцавічы, напрыклад, дагэтуль жыве абрад валачобніцтва. Яшчэ мы сабралі шмат звестак пра даўні каляндны абрад «Пячы ката» – гэта гульня з эратычным падтэкстам, нешта накшталт «шлюбнай рэпетыцыі» для моладзі. Яна шмат у чым нагадвае распаўсюджаную на поўначы «Жаніцьбу Цярэшкі». Мы знайшлі нават месца, дзе

Жыхары в. Малькавічы (Мастоўскі раён)

ных ручнікоў – без вышытых узораў, затое з прыгожымі карункамі. Што да традыцыйнага строю – нашыя знаходкі тут абмежаваліся тканымі на ніту паясамі. Не трапілася вышываных кашуль, не знайшлі мы і славурых вілейскіх каптуры-

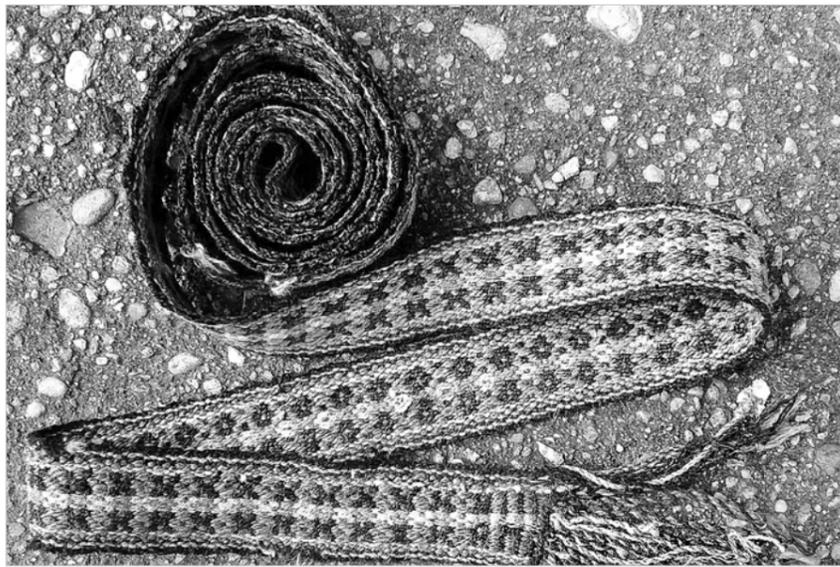
традыцыйнай культуры ў раёнах амаль знік, – дзеліцца ўражаннямі прадстаўніца магілёўскай суполкі СЭТ Марыя Лук’янава, – асабліва гэта адчувалася ў каталіцкіх вёсках, бо касцёл больш актыўна ў параўнанні з царквой змагаўся з праявамі «паганскага» светагляду. Як ні дзіўна ў гэтай сітуацыі, але ледзь не ў кожнай вёсцы нам распаўядалі пра знахарства. Шмат хто дзяліўся асабістым досведам звяроту да шаптух, а, напрыклад, ліць воск ад спуду ўмеюць шмат хто са звычайных жанчын. Натраплялі мы і на саміх знахарак, прычым тыя паводзілі сябе даволі адкрыта, некаторыя нават былі гатовыя паказаць і вучыць. Неаднаразова нам распавядалі пра чараўнікоў, якіх пабойваліся, і нават пра выпадкі так званых «грамадовага чараўніцтва», калі чаравалі, «каб хлопцы да дзевак у іншыя вёскі не хадзілі».

Былі звесткі пра некаторыя каляндарныя абрады – калядаванне, валачобніцтва – але прымеркаваных да іх старажытных спеваў мы амаль не зафіксавалі. Лепей памятаюць і з задавальненнем распавядаюць пра сямейныя святы – вяселле, хрэсьбіны. У раёнах да сёння бытуе цікавы звычай на хаўтуры запрашаць прафесійных плакальшчыц «спяваць па пакойніках». Яны ўжо не галосяць, як было даўней, а спяваюць больш сучасныя песні, але тэксты ў іх вельмі кранальныя.

Затое сапраўды парадавалі тэкстыльныя знаходкі – у раёнах была добра развітая хатняя тэкстыльная вытворчасць, тут багата засталася выдатных ткачых, нехта з іх не так даўно кінуў ткаць. Разнастайныя па каларыце, па тэхніцы ткацтва і ўзорах дываны, поспілкі і радзюжкі ёсць ледзь не ў кожнай хаце – нехта сам рабіў, нехта замаўляў. Знайшлося даволі шмат прыгожых, тканых на ніту паясоў – іх выкарыстоўвалі да нядаўняга часу ў сямейных святах і абрадах – на вяселлі дарылі новай радні, на пахаванні клалі ў труну нябожчыку. На ручніках, настольніках і падушніках багата бачылі карункаў, якія тут называюць «брэшкамі» альбо «зубамі». Сустрэкаліся таксама набіваныя вырабы – узгадваюць, што ў 1950–1960-х гадах па вёсках хадзілі майстры і прапаноўвалі свае паслугі па аздабленні тканін.

Марыся МАРКЕВІЧ
(Заканчэнне ў наступным нумары)

Час падводзіць вынікі

Тканы на ніту паяс (в. Дубна Мастоўскі раён)

Экспедыцыі ахапілі 135 населеных пунктаў у Вілейскім, 137 – у Мастоўскім і Шчучынскім, 22 – у Чавускім раёнах. Даследчыкі правялі больш за 500 інтэрв’ю, пад час якіх зафіксавалі 470 гадзін аўдыя- і каля 60 гадзін відэамаатэрыялаў, зрабілі некалькі тысячаў фотаздымкаў. Мясцовыя жыхароў апыталі пра каляндарныя і сямейныя абрады, асаблівасці спеўнай і музычнай традыцыі, дзіцячы фальклор і народную педагогіку, шанаваньня ў народзе мясціны, традыцыйную архітэктурную хатнюю промыслы і рамёствы, народную медыцыну, праявы звышнатуральнага – чараўніцтва, знахарства, варожбы і іншае. Зафіксавалі багата традыцыйных спеваў – каляндарных, сямейна-абрадавых, бяседных, баладных, рэкруцкіх, а разам з імі некаторыя спевы найноўшага часу – галоўным чынам рамансы – пад час выправаў былі і цікавыя матэрыяльныя знаходкі: у калекцыю СЭТ трапілі вырабы хатняга тэкстылю (саматканнае палатно, ручнікі, абрусы, поспілкі, радзюжкі, набіваныя вырабы), элементы традыцыйнага адзення (спадніцы, паясы, абхінанкі), мэб-

можно было б паспрабаваць адрадзіць абрад – у вёсцы Сморкава жыве яшчэ бабуля, якая сама калісьці прымала ў ім удзел, і ёсць патэнцыйныя ўдзельнікі – мясцовая моладзь. Таксама мы зафіксавалі цікавы купальскі абрад «Ганяць ведзьму», пад час якога ў ведзьму пераапраманалі адну з вясковых жанчын. Быў яшчэ мясцовы звычай: на Купалле хлопцы хадзілі па вёсцы з паходнямі, – дык нам паказалі нават, як вырабляць тыя паходні з бяросты.

З тэкстылю бачылі багата поспілак, выкананых у разнастайных тэхніках, шмат тка-

чае выданне «Волат». Па выніках конкурсу быў выдадзены набор паштовак, і, што прыемна, акрамя працы Ганны, туды трапілі яшчэ два фотаздымкі ўдзельнікаў вілейскай выправы. На мой погляд, гэта была вельмі ўдалая форма выкарыстання экспедыцыйных матэрыялаў, і цяпер разам з мясцовымі краязнаўцамі мы шукаем варыянты для выдання іншай інфармацыі, здабытай пад час экспедыцыі ў Вілейскім раёне».

Гродзеншчына была бяднейшай на цікавыя знаходкі і адкрыцці: «На вялікі жаль, архаічны пласт

Даведка

Рэспубліканская моладзевая грамадская арганізацыя «Студэнцкае этнаграфічнае таварыства» заснаванае ў жніўні 1998 года. За час свайго існавання СЭТ правяло 25 этнаграфічных экспедыцый у розныя раёны Беларусі, стварыла ўласны навуковы архіў і этнаграфічныя калекцыі. Таварыства супрацоўнічае з рознымі навукова-даследчымі і навучальнымі ўстановамі краіны: Навукова-асветніцкім цэнтрам БДПУ імя Максіма Танка, Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі, Беларускай інстытутам праблем культуры, Беларускай дзяржаўным музеем народнай архітэктурны і побыту, установамі культуры ў рэгіёнах Беларусі, а таксама з моладзевымі арганізацыямі і фальклорнымі калектывамі Літвы, Латвіі, Польшчы, Расіі, Украіны, Эстоніі.

Зборнік апавяданняў – не прыдуманых гісторыяў – магілёўскай літаратаркі Таццяны Барысік «Жанчына і леопард» пабачыў свет у выдавецтве «Кнігазбор» у серыі «Кнігарня пісьменніка» Бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Большасць сюжэтаў, з якімі вы сутыкнецеся ў гэтай кнізе, – узятыя з нашага паўсядзённага жыцця. Беларуская правінцыя на мяжы тысячагоддзяў, клопаты, праблемы і радасці сучасных вяскоўцаў і гараджан, уся гама чалавечых пачуццяў знаходзяць сваё адлюстраванне ў невялікіх апавяданнях пісьменніцы.

У апавяданні «На Каляды» апісваецца калядаванне ў сучаснай вёсцы: «...Напачатку дваццаць першага стагоддзя, ідуць след у след, тапталі каляіну на бальшаку, што яднаў Лужок і Засценак, калядная чарада. У Лужку засталася пяць жылых хат, у Засценку вокны свяціліся ў чатырох. А калядоўшчыкі ішлі ды ішлі, парушаючы заўсёдную майклівасць наваколля, няхай сабе ўжо і без зоркі, але ўсё яшчэ са спрадвечным спадзяваннем перакуніцы у Бога жыццё, багата накалядаваць, як мае быць выпіць, пагуляць і пад'есці...».

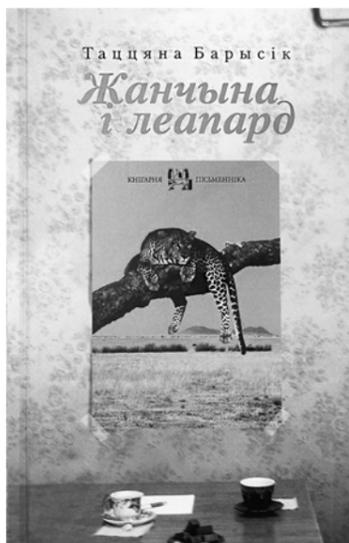
У касцюме казла быў Андрэй Казачок, сірата пры жывоў маці. Казакм апрапула два сохляя ў траску кабета гадоў пяцідзесяці, жыхарка Лужкоў Валя Чацвяртушка. А

Ёсць у нас жаночая проза

дзе ж ты будзеш поўная, дагледжаная, калі ўся работа на адны рукі!». На вуліцы да іх далучыўся чалавек у скуранцы – Сцёпішын сын Коля. Люба прыехала адведаць цётку і каб разжыцца грашыма («пазычыць» з прыхаваных цёткай на смерць грошай). Яна шукае сабе мужа; калі ўбачыла ў каляднай чарадзе Колю, папрасілася прайсціся з імі ды заляцалася да яго, пакуль ішлі ў суседнюю вёску. «Калядны строй Любікі ўяўляў сабою нешта сярэдняе паміж цыганкай і Маці Божай: хустка з махрамі, доўгая спадніца, паўкажушок і скруткак з анучай у руках – дзіця значыць. Гэткая калядоўшчыца спрадвеку была тут у кожнай каляднай чарадзе».

У першую хату калядоўшчыкаў не пусцілі. Тут зімвалі дачка настаўніцы Гуляевічыхі Марыя з мужам Сяргеем. Марыя ўбачыла незнаёмага мужыка ў чорным, спужалася, бо чула, як у Дуброве старую абрабавалі, успомніла, што ў канцы пяцідзесятых яе маці пусціла калядоўшчыкаў, а потым у райкам ананімка на яе прыйшла...

Гаспадар другой хаты, дзед па мянушцы Заяц з радасцю пусціў калядоўшчыкаў, шчодра адорваў гасцей і параіў

зайсці да Савы і яе дачкі Галі. Дзед правёў гасцей і быў «шчаслівейшы чым у маладосці, каб не кляты ўспаміназола» пра тое, як ён пад маміну дыктоўку піша данос на сваю першую настаўніцу.

Любка да Савы не пайшла, бо зразумела, што Сцёпішын сын алкаш і яна дарэмна перад ім сябе расхвальвала, а яшчэ і таму, што ўлетку ўкрала кошык памідораў з гэтага падворка.

У Савы накалядавалі пляшку віна ды рушылі да апошняй жылой хаты – сядзібы Іванавіча, па мянушцы

Свіны татка. Ён гандляваў разведзеным спіртам, гадаваў в'етнамскіх свіней, але толькі «ўвесь учарнеў ад работы, а багацця так і не нажыў». «Захмялелая калядная чарада ўваліся да Свінога таткі без грукату ў дзверы, адразу з песняю» і пачалі сядзець за стол, як гаспадар прысаромеў іх: «Э, не, так справа не пойдзе! Як я малы хадзіў са сваім бацькам калядаваць, дык такі артыст быў, што нават на пузе танчыў! А вы два разы тупнулі – і налівай?». Коля станчыў, нават перавярнуўся на пуза, але самастойна ўстаць не змог. Чацвяртушка паклала накалядаванае ў торбу і пакінула танцора праспацца ў гаспадары. Казак і Казёл пакročылі назад у Лужок па пратаптанай некалькі гадзін таму каляіне...

У апавяданні «Жанчына і леопард» Іван Гаўрыльчык – журналіст раённай газеты «Працоўны шлях» бярэ інтэрв'ю ў перадавіка ААТ «Добры гаспадар» Алены Багуненка. Журналіст сыпаў звыклымі пытаннямі, а суразмоўца апавядала пра свой жыццёвы і творчы шлях. Аднак створаная ёю ілюзія шчаслівага жыцця рассыпалася, калі ў пакой зайшла сакратарка і сказала: «А ты, Лена, раскажы журналісту

пра Сярожу... А то ж жыцця не дае: п'е, з двара цягне, хату спаліць грозіць...». Алена распавяла пра Сярожу – брата яе мужа, а на пытанне: «Ці ёсць у вас заповітная мара?» адказала: «Ай, хаця б да пенсіі дарабіць і нага каб не балела...». Журналіст спытаў: «А калі зірнуць на жыццё шырэй, з аптымізмам?» і атрымаў нечаканы адказ: «Леопардам хачу стаць, у будучым жыцці». Нягледзячы на цяжкае жыццё, жанчына не страціла пачуццё ўласнай годнасці і глядзіць з аптымізмам у будучыню, а імкненне да свабоды і самапавагі трансфармавалася ў нечаканае жаданне стаць леопардам.

Аўтар піша пра нашых сучаснікаў, і не дзіва, калі чытач пазнае каго са знаёмых у героях твораў. Зборнік апавяданняў «Жанчына і леопард» – узор сучаснай жаночай прозы – лаканічны і дасціпны, захапляльны і філасафічны, з траікненнем у псіхалагічныя таямніцы чалавечых стасункаў.

Варта сказаць некалькі словаў пра аўтара. Таццяна Барысік – выпускніца Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, сябра ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», піша вершы і прозу. Друкуецца ў нацыянальнай перыядыцы, нізка апавяданняў увайшла ў зборнік «Жанчыны выходзяць з-пад кантролю» (Мінск, 2007).

Алесь САЧАНКА

Другі «Дзень вышыванкі»

2014 год, што сыходзіць на дзень, запомніцца нараджэннем у сталіцы новага свята – фестывалю беларускай культуры «Дзень вышыванкі». Ініцыятыва яго правядзення належыць «Арт-Сядзібе». Пры падтрымцы Беларускага саюза мастакоў ужо арганізаваныя два фестывалі. Першы адбыўся ў сталіцы 5 кастрычніка і сабраў больш за 1 500 чалавек. Другі ладзіўся 13 снежня ў Палацы мастацтва і, па словах арганізатараў, яго гасцямі сталі больш за 4 000 чалавек.

Праграма свята ўключала адукацыйныя мерапрыемствы з лекцыямі па народным касцюме, майстар-класы па ткацтве, выцінанцы ды іншых народных рамёствах, знайшоўся час і для спеваў народных песень, разнастайных забавак. А галоўнае – адбыўся вялікі кірмаш

традыцыйных і сучасных вышыванак, сувеніраў з гістарычнай і нацыянальнай сімволікай ад папулярных моладзевых брэндаў, вырабаў рамеснікаў і народных майстроў.

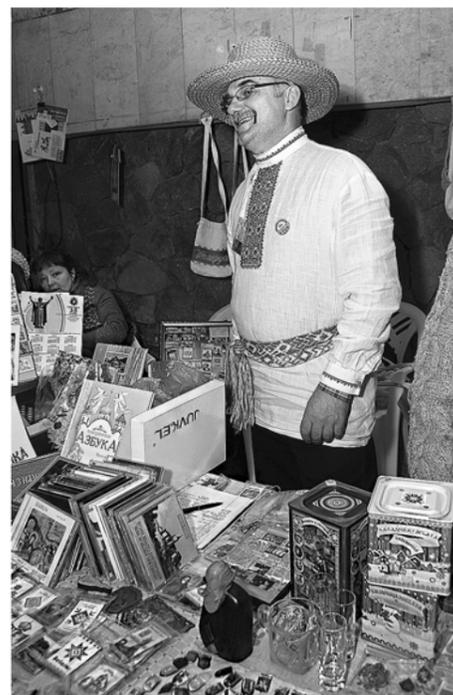
Цягам вечара ў фая праводзілі разнастайныя віктарыны і конкурсы. Пераможцы атрымалі каштоўныя падарункі. Завяршылася свята канцэртам беларускіх гуртоў «Наві», «Палац» і іншых.

Арганізатары кажуць, што плануюць увесну трэці фестываль. З улікам, што кожнага разу наведнікаў прыходзіць усё больш, і месца нестася, ёсць час падшукаць большую пляцоўку, каб кожны пачуваўся вольна.

Наш кар.

Фота Наталі КУПРЭВІЧ

(Болей фота на bfk.by)

Калекцыянерам і не толькі

Святочныя вітанні на марках

Напярэдадні самых радасных зімовых святаў беларуская пошта выпусціла дзве маркі. Мініяцюра № 1034 прысвечана Новаму году (на ёй адлюстраваная незвычайная зімовая сямейка, што су-

стракае 2015 год), № 1035 – Нараджэнню Хрыстову (адпраўшчыкаў лістоў і паштовак ды іх адрасатаў прывітае нараджэнцкі анёлчык). Намалывала іх Яўгенія Бядонік.

Памер марак 37 x 52 мм, друкаваліся ў аркушах па 6 асобнікаў, накладам па 60 тысячаў асобнікаў.

У дзень выхаду ў абарачэнне ў аддзяленні паштовай сувязі № 1 г. Мінска праводзілася спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень».

Яшчэ адзін зімовы від спорту

Міністэрства сувязі і інфармацыі Рэспублікі Беларусь выпусціла новую марку, № 1040, у серыі «Зімовыя віды спорту» – яна прысвечана біятлону і мае эмблему Рэгіянальнай садружнасці ў галіне сувязі (РСС).

Мастацкае аздабленне выпуску зрабіла Ганна Малаш. Памер маркі 40 x 28 мм, друкавалася ў аркушах па 8 штук, наклад – 56 тысячаў асобнікаў.

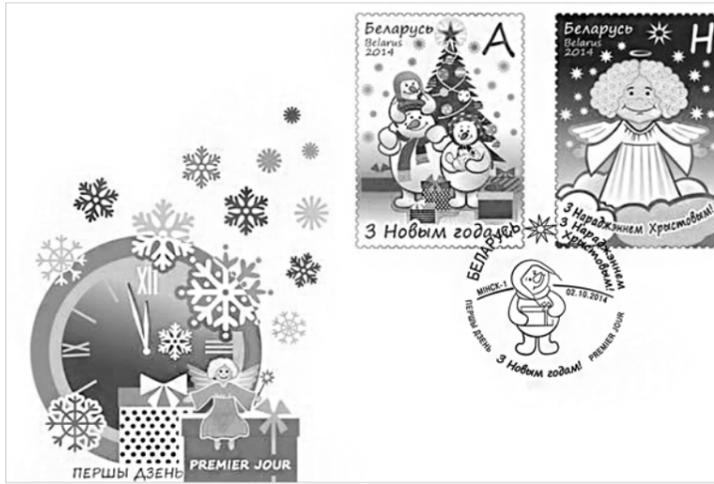
Пагадненне па арганізацыі выпуску марак паводле тэматыкі РСС было заключанае ў 2011 г. адміністрацыямі сувязі, што ўваходзяць у РСС. Адмет-

най асаблівасцю такіх выпуску з’яўляецца адлюстраванне эмблемы садружнасці на знаках паштовай аплаты і філатэлістычнай прадукцыі. Першы выпуск па тэматыцы РСС у Беларусі быў прысвечаны яе 20-годдзю (марка № 889), потым былі маркі пад нумарамі 920, 921, 980 і прысвечаліся беларускім народным строям ды гісторыі нацыянальнай сувязі.

У дзень выхаду мініяцюры ў свет у аддзяленні паштовай сувязі № 1 г. Мінска (магазін «Філатэлія» па вул. Маскоўскай) праходзіла спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень» (іх намалывала Г. Малаш).

Выказваем падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «Белпошта»

З дзевяці лістоў, што мінчанка Соф’я Лур’е адправіла рускаму пісьменніку Фёдару Дастаеўскаму, мяне як краязнаўцу зацікавіў адзін, ад 13 лютага 1877 года, у якім аўтарка падрабязна апісвала падзею, што адбылося ў Мінску на яе вачах. Прыводжу гэты ліст цалкам без купюр (пераклад рэдакцыі. – «КТ»).

Шаноўны Фёдар Міхайлавіч! Гэта я пішу па свежых уражаннях пахавальнага маршу. Хавалі доктара Гіндэнбурга 84-х гадоў ад нараджэння. Як пратэстанта яго спачатку адвезлі ў кірху, а ўжо затым на могілкі. Такага спачування, такіх ад душы вырываўшыхся словаў, такіх гарачых словаў я яшчэ ніколі не бачыла пры пахаванні, ды і не часта гэта давдзіцца бачыць. Ён памёр у такой галечы, што не было на што хаваць.

Ужо 58 гадоў як ён практыкуе ў Мінску, і колькі добрага ён зрабіў за гэты час. Калі б вы ведалі, Фёдар Міхайлавіч, што гэта быў за чалавек! Ён быў доктар і акушэр, яго імя прайдзе тут у патомства, пра яго ўжо склаліся легенды, увесь просты народ называў яго бацькам, любіў, абажаў і толькі з яго смерцю зразумеў, што ён страціў у гэтым чалавеку. Калі ён знаходзіўся ў дамавіне (у царкве), то не было ніводнага чалавека, які не пайшоў бы паплакаць аб ім і, рыдаючы, цалаваць яго ногі, асабліва бедныя яўрэйкі, якім ён так шмат дапамагаў, плакалі і маліліся, каб ён трапіў адразу ў рай. Сёння прыйшла наша былая кухарка, страшна бедная жанчына, і кажа, што пры нараджэнні апошняга дзіцяці ён, убачыўшы, што дома нічога няма, даў трыццаць капеек, каб зварыць суп, а потым кожны дзень прыходзіў і пакідаў дваццаць капеек, а ўбачыўшы, што яна папраўляецца, прыслаў пару курапатак. Таксама, калі яго паклікалі да адной парадзіхі (такія да яго звярталіся), ён, убачыўшы, што няма ў што прыняць дзіця, зняў з сябе верхнюю кашулю, хустку сваю (галава ў яго была павязаная хусткай), разарваў і аддаў.

Яшчэ. Вылечыў ён аднаго беднага яўрэя дрывасека, потым захварэла яго жонка, потым дзеці, ён кожны Божы дзень прыязджаў два разы і, калі ўсіх паставіў на ногі, пыта-

Ліст да Дастаеўскага

еца ў яўрэя: “Чым ты мне заплаціш?” Той кажа, што ў яго нічога няма, толькі апошняя каза, якую ён сёння прадасць. Ён так і зрабіў, прадаў яе за чатыры рублі і прынес яму грошы, тады доктар даў лекава свайму яшчэ дванаццаць рублёў і адправіў купіць карову, а дрывасеку загадаў ісці дадому, праз паўгадзіны таму прыводзяць карову і кажуць, што доктар прызнаў казінае малако для яго шкодным.

Так ён пражыў усё сваё жыццё. Былі прыклады, калі ён пакідаў трыццаць і сорак рублёў у бедных, напрыклад, у бедных жанчынаў у вёсцы.

Затое хавалі яго як святога. Усе беднякі закрылі крамы і беглі за дамавінаю, перад ёю пад час працэсіі хадзілі хлопчыкі і пелі псалмы. Ва ўсіх сінагогах маліліся за яго душу, таксама званы ўсіх цэркваў званілі пад час працэсіі. Быў хор ваеннай музыкі, ды яшчэ яўрэйскай музыкі пайшлі да сына нябожчыка прасіць як гонару дазволу граць пад час працэсіі. Усе бедныя прынеслі хто дзесяць, хто пяць капеек, ды і багатыя яўрэі далі шмат і падрыхтавалі пышны велізарны вянок з жывых кветак з белымі і чорнымі стужкамі па баках, дзе залатымі літарамі былі пералічаныя яго заслугі, такія як заснаванне бальніцы і інш. – я не магла разабраць, што там, ды хіба можна пералічыць усе яго заслугі?

Над яго магілай прамаўлялі пастар і яўрэйскі рабін, і абодва плакалі, а ён сабе ляжаў у стобвелькім, пацёртым відмундзіры, старой хусткай была абвязаная яго галава, гэтая мілая галава, і, здавалася, ён спаў, такім свежым быў колер яго твару.

Прабачце, шаноўны Фёдар Міхайлавіч, што я так шмат кажу, але ж я Вам часта кажу пра тое, што мяне болей за ўсё цікавіць. А мне тут была туга і сум страшэнны. Але хіба я не магу таксама прыносіць карысць? Мая бабуля слабая і хворая, маленькая сястра хварэе, а колькім бедным і няшчасным я магу дапамагчы, хаця б грашыма. Калі б вы бачылі, у якой я была хаціне! Голыя дзеці выюць ад голаду, маці хворая ляжыць на печцы, холад страшны,

са сценаў капае вада (была адліга). Божа мой, як людзі жывуць!

Я і зусім забылася, пра што, уласна, хацела пісаць. Да мяне сватаюцца два жаніхі, адзін доктар, другі кандыдат універсітэта, абодва багатыя, знатныя і маладыя, матуля хоча, каб я абавязкова выйшла за доктара, прыгажуну і багацея, і надворны саветнік ён (я, праўда, не ведаю, што гэта значыць). Яго прозвішча – Блох. Матуля кажа, што такой партыі не знойдзецца, а ён згодны чакаць, колькі мне будзе трэба. Але хіба я магу выйсці замуж не кахаючы? Калі ласка, дайце мне параду. Я яго вельмі шаную, але не болей. Матуля злавалася і плакала цэлы вечар. Я яму скажу, што не кахаю яго, тады ён, канечне, не захоча жаніцца, яму трыццаць пяць гадоў, а мне яшчэ няма дзевятнаццаці. Я з нецярпеннем буду чакаць адказу, калі Вы ім удастоіце адданую вам С. Лур’е.

P.S. Прашу Вас захаваць “Нататкі яўрэя”, гэта падарунак аўтара, сябра нашага дома, таксама не верце яму ва ўсім, ён перабольшвае страшным чынам, напрыклад, мая матуля кажа, што яго жонка вельмі мілая і добрая жанчына, канечне, неадукаваная».

Пра Гіндэнбурга ўдалося адшукаць надта цікавыя звесткі. Звалі яго Вільгельм Данілавіч, нарадзіўся ён у 1799 годзе ў Мінску, а гэта значыць, што С. Лур’е дапусціла памылку. Памёр ён не ва ўзросце 84-х гадоў, а 78-гадовым. Адукацыю атрымаў у Віленскім універсітэце, які скончыў у 1821 годзе, пасля чаго займаўся ўрачэбнай практыкай у Мінскай губерні. У 1825 годзе Гіндэнбург быў прызначаны ельнянскім (у Смаленскай губерні) павятовым урачом. Тут ён лячыў будучага выбітнага рускага кампазітара М. Глінку, які назваў яго ў сваіх «Нататках» «добрым нашым павятовым доктарам».

У 1833 годзе Васіль (Вільгельм) Данілавіч вярнуўся ў Мінск, дзе стаў працаваць акушэрам урачэбнага праўлення, а ў 1840 годзе заняў яшчэ і пасаду турэмнага ўрача. В. Гіндэнбург быў членам Мінскага медыцынскага таварыства і нека-

торы час выконваў абавязкі яго старшын. Васіль Данілавіч карыстаўся такой папулярнасцю, што ў 1871 годзе, калі споўнілася пяцьдзесят гадоў яго дзейнасці, у Мінскай мужчынскай гімназіі была зацверджаная стыпендыя яго імя.

Варта сказаць, што ў адказе Лур’е ад 11 сакавіка 1877 года Дастаеўскі пісаў: «Вашым доктарам Гіндэнбургам і Вашым лістом (не называючы імя) я абавязкова скарыстаюся для “Дзённіка”. Тут ёсць што сказаць». І ўжо ў лісце С. Лур’е ад 17 красавіка 1977 года Фёдар Міхайлавіч пытаецца: «...надрукаваў я пра Гіндэнбурга па Вашым лісце: ці не пашкодзіў Вам гэтым чым-небудзь у Вашым коле?».

Што тычыцца адказу, як ёй быць з замужжам, Фёдар Міхайлавіч у лісце ад 11 сакавіка 1877 года дае параду Соф’і: «...не кахаючы нізашто нельга выйсці. Але, <...> можа быць, гэта адзін з тых людзей, якіх можна пакахаць потым? Вось мая парада: ад канчатковага слова ўхіляйцеся нейкі час, <...> але да чалавека гэтага прыгледзьцеся, <...>. І пасля некалькіх месяцаў строгага аналізу – вырашыце справу ў той ці іншы бок. Жыццё ж з чалавекам нямілым і несімпатчным – няшчасце. <...> Не ведаю чаму, але мне б самому, асабіста, хацелася, каб гэты чалавек Вам спадабаўся, так, каб Вы выйшлі замуж!».

Датычна «Нататкаў яўрэя». Гэта асноўны твор паўмемуарнага рамана-нарыса пражанка Рыгора Ісаакавіча Багрова (1825 – 1885), які ў 1872 – 1874 гадах надрукаваў у «Айчынных нататках» М. Някрасаў. Тут жа маецца на ўвазе асобнае выданне 1874 года. У «Нататках» апісваўся свет яўрэйскага насельніцтва за мяжою аседласці, яго галечы і цемната, традыцыйныя звычкі і абрады. Багроў выступаў супраць дыскрымінацыі яўрэяў у Расіі. У апісанні бібліятэкі Ф. Дастаеўскага пазначана менавіта гэтае асобнае выданне рамана (Творы, 1874), што маецца ў ёй, – верагодна, яно раней належала С. Лур’е. Неабходна таксама заўважыць, што сам Р. Багроў апошнія гады жыцця правёў у сяле Дзераўкі Мінскай губерні і памёр 28 красавіка (10 мая) 1885 года, там жа ён і пахаваны.

Вячаслаў АФАНАСЬЕЎ

«Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся...»

Апошнім часам даследчыкі часцей сталі звяртацца да народнага біблейскага фальклору, які з падрабязнасцямі і ўдакладненнямі дапаўняе Біблію. Цікава прасачыць, як мяняліся яе сюжэты ва ўяўленні людзей, становіліся то эпічнымі, то амаль наіўнымі... У канву біблейскіх гісторыяў упляталіся легенды і паданні, уяўленні пра справядлівасць і правільнасць тых або іншых падзеяў.

У святочныя калядныя дні прапануем нашым чытачам вытрымкі з кнігі «Народная Біблія»: усходнеславянскія этыялагічныя легенды» (Масква, 2004), што датычацца нараджэння Ісуса Хрыста.

Кажному празніку ёсць прычына. Благавэшччыне –эта ангалы блаславілі Матеръ Божью, што ана ў палажэнні. Ана спугалася: «Я ж дева». Ані успакоілі: «Ат Святага Духа греха не імешь».

(Е.Ф. Беляя, 1908 г. нар., в. Залатуха Калінкавіцкага раёна)

Сабралі старцев, старых вдавоў, штоб на воспітаніе вязаць ету деву Марію. Марія Іосіфу памагала. Пашлі Ма-

рія і Іосіф в Віхлеем, штобы прапісацца, і не было места у гасцініце, і у пещерку пашлі, а там хлёў, ана там і раділа.

(М.А. Мартынава, 1908 г. нар., в. Грабаўка Гомельскага раёна)

Жыў старік, Сімеоном яго звалі, і ён жыў да трыста лет і называўся ён Богапріімец. «Не умреш ты, пака не прімесх Хрыста на рукі». Саракаднеўнага прінасілі на малітву.

(в. Семцы Почэпскага раёна Бранскай вобл.)

*** Коляда на Рожэство

Рожэство твое, Хрысте Боже наш... І дажэ із Востока йшлі посетіць Ісуса Хрыста рождэннаго уже. І зайшлі оні к ему на ночь. А вон спрашывае: «Куда вы ідэте?» – «Мы ідём к Хрысту, податъ, ест то злато і кадло, что до Ісуса Хрыста пріходило». Святыя былі это люді. А одін начальнік большой боялся: еслі Ісус Хрыстос родіца, так он займе его место. Як царі колішніе он буў... Ййрод! «Як будете йті назад, дак задіте ко мне, скажете, где Ісус Хрыстос родіца». І начаў маленькіх [біць] і вубіў 9 тысяч і 4 маленькіх, от года до двух убиваў.

Грод деткі побівав,
Матка плаче і рыдае (2 раза),
Фартіона проклінае.
«Ты, проклятый фартіоне,
Тобі пекло растворено».

Хотелі Ісуса Хрыста вётакі убіць. Дак явівся ім ангол ночью і казаў: «Іосіф! Бері Марію і Ісуса, на ослёнка сажай і беги у другу сторону». А Іосіф дедушка её був. Еде он – человек сее пшеницу. А Йосеф казаў этому человеку: «Нас будут нагонять [і спросят у тебя:] «Кто тут ехав в какое время?» Ты скажи: «Туда ехав, як пшеницу я сеяв». Ехалі эти, што хочут убіць: «Сюдою ехалі такіе-такіе?» А пшеница уже поспела, уже он жне! [Ответілі, как его Іосіф научілі:] «Месяцоў трі-четыре», – уже утёк, так понімай! Так оні вернулись назад.

(А.Я. Зуевіч, 1890 г. нар., в. Сімонічы Лельчыцкага раёна)

Ёсць і крыху адрозны ад гэтага варыянт расповеду пра тых падзеі, яго разам з іншымі мы прапануем чытачам у наступным нумары.

«Нараджэнне Хрыста».
Захоўваецца ў палацы Паскевічаў у г. Гомелі

Зімовыя зданкі

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Мільгаюць зданямі ў акенцы ёлкі –
На цягніку з горада спяшу.
Затым іду імкліва па прасёлку,
Пакінушы снінелую шашу.

Марозны вечар – аж звініць ваколле,
І поўня лье лампаднае святло.
Дарога ўецца па бялюткім полі –
Вядзе мяне ў прыдзвінскае сяло.

Трывожыць цень пакінутага стога...
Яшчэ стаіць наперадзе асець –
Яна чарнее змрочна ля дарогі,
І на яе мне лепей не глядзець...

Праходжу міма: чыісь крокі чую...
О, Божа мілы! Хто гэта ідзе?
Іду шпарчэй, пабегчы нат хачу я –
І той паскорыў крок – услед ідзе.

Вось-вось і сэрца выскачыць, здаецца.
Асець мінула – той, чужы, адстаў...
А поўня з неба весела смяецца:
«То ж гэта рэхам вечар папужаў».

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 47

Уздоўж: 1. Хлеб. 4. Друг. 6. Аналы. 7. Герой. 8. Онікс. 10. Устаўка. 11. Кот. 12. Вартаўнік. 13. Гаў. 16. Тэр'ер. 17. Уловы. 18. Колер. 19. Шчаныя. 21. Рот. 22. Праваднік. 26. Пан. 29. Чалавек. 30. Чэсць. 31. Слова. 32. Крона. 33. Колі. 34. Клок.
Упоперак: 1. Хвост. 2. Баксёр. 3. Сабака. 4. Дыякан. 5. Гончы. 7. Грукат. 9. Стаўры. 14. Вецер. 15. Плячо. 18. Карпеч. 20. Ясната. 23. Аладкі. 24. Акалот. 25. Наедак. 27. Цюцік. 28. Кулік.

Святлана АДАМОВІЧ

Нёман

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 46–47)

У атрадзе быў спецыяльны пітомнік, дзе вырошчвалі шчаноку, якіх потым трэніравалі. Быў складзены спецыяльны расклад для трэніровак. Меўся касцюм для дрэсіроўкі. Кармілі сабак два разы на суткі: раніцай і ўвечары. Давалі тлустае мяса, якое бралі з мясакамбіната. У гастраноме куплялі крупы, аўсянку, проса. Трэніроўкі былі кожны дзень па 20–30 хвілінаў. Фатаграфавалі Нёман і мост катэгарычна забаранялася».

У маі 1974 года ахова была знятая. Сабак аддалі ў іншыя каманды (іх заставалася 17).

Цяпер ахоўваецца толькі чыгуначны мост. 20 мая 1989 года быў расфармаваны склад, а затым ў гэтым памяшканні былі выдзеленыя кватэры работнікам аховы.

Успаміны і факты пра Нёман

Нёман – імя вялікай ракі Беларусі, што стала сімвалічным. «Божая дарога» – так звалі раку плятагоны, якія вялі ў далёкія краіны згоны бяровенняў. Мінская губерня з даўніх часоў лічылася асноўным пастаўшчыком сплаўяемага лесу. У Беларусі плятагонская праца нярэдка асацыюецца менавіта з вярхоўем Нёмана, дзе некалі фармаваліся плытніцкія каманды. Транспарціроўка плытоў была нялёгкай з-за звлістасці ракі. Бывала так, што некаторыя плытнікі не вярталіся – іх назаўсёды паглынула халодная вада. Іншыя – зараблялі сабе на ўсё жыццё хваробы.

Плытагоны ў мінулым – гэта мужныя, моцныя людзі, здольныя перанесці вялікія выпрабаванні і цяжкасці. Вярталіся да хаты яны даўней пешшу, шмат бачылі і маглі расказаць бліжкім нямала цікавага.

Гнецца плытнік у полі,
Мерзне ён у холад,
Знае ён нядолю,
Знае ён і голад.

Так пісаў пра гэтых людзей, іх мужную і цяжкую працу Якуб Колас, які ў дзяцінстве ў сваёй сям'і слухаў апаведы «ранчых вандроўнікаў».

А вось што прыгадваў бацька жыхаркі Стоўбцаў Алены Нікадзімаўны Падбелай, якая перадала яго ўспаміны: «Па Нёмане ганялі плыты. Далёкая дарога, і таму запасаліся прадуктамі. Насыпалі торбы гароху. Парылі яго, варылі. Бралі з сабой і сала. Калі падплывалі да літоўскай граніцы, на беразе чакалі пастушкі і вельмі прасілі хлеба. Там камяністая зямля, хлеб вырошчваецца вельмі цяжка і зямлі было мала. Плыты ганялі ў Клайпеду».

І яшчэ аб тым, як шанавалі чыстую ваду Нёмана. Калі людзі заходзілі першы раз у раку, то хрысціліся. А як хто хацеў паспытаць вады, то мог смела яе чэрпаць з Нёмана, і ніякіх інфекцыйных хваробаў пасля не здаралася.

Памяталі і пра нораў Нёмана: месцы, дзе былі віры, пазначалі шастамі, на якія навіязвалі шматок сена. І людзі ведалі, што сюды заходзіць небяспечна.

Здараліся на рэчцы і вялікія паводкі (1953, 1957 гады). А пры халодных зімах лёд дасягаў таўшчыні 80 сантыметраў. Тады працавалі вайскоўцы: узрываўлі і драбілі лёд.

Можна прыгадаць яшчэ мастацкія і дакументальныя сведчанні пра нашу славетную раку, але асноўнае, што мусім рабіць мы і наступная пакаленні, – вярнуць рацэ цудоўны воблік і захоўваць яе для нашчадкаў.

Віткоўскае возера

Студзень

1 – Астрожскі Гля (Эляш, Элія; 1510 – 1539), дзяржаўны дзеяч ВКЛ, удзельнік вайны ВКЛ з Маскоўскай дзяржавай 1534 – 1537 гг. – 505 гадоў з дня нараджэння.

1 – Іпатава Вольга Міхайлаўна (1945, г.п. Мір), пісьменніца, перакладчыца, грамадская дзялячка – 70 гадоў з дня нараджэння.

1 – Чарапіца Валерый Мікалаевіч (1945, Расія), вучоны-гісторык, даследчык руска-беларуска-польскіх ўзаемаадносін у XIX – пачатку XX стст., гісторы культуры і права слаўнай царквы, праблемаў гістарыяграфіі, крыніцазнаўства і гістарычнага краязнаўства, публіцыст, кавалер ордэна Ф. Скарыны (2010), лаўрэат прэміі імя А.І. Дубко Гродзенскага аблвыканкама «За творчыя дасягненні ў галіне літаратуры і мастацтва» (2012) – 70 гадоў з дня нараджэння.

2 – Кабяк Сяргей Уладзіміравіч (1945, Баранавіцкі р-н), вучоны-гісторык, які займаецца вывучэннем гісторыі Беларусі XIX – XX стст., заслужаны работнік адукацыі Беларусі, выдатнік народнай асветы – 70 гадоў з дня нараджэння.

2 – Пелагейчанка Эдуард Іванавіч (1940, Украіна), артыст оперы, педагог, народны артыст Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2000) – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Скрамблевіч Баляслаў Антонавіч (1945, Гродзенскі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Дашкевіч Віктар Мікалаевіч (1945, Чашніцкі р-н), акцёр, тэатральны дзеяч – 70 гадоў з дня нараджэння.

3 – Хадзька Уладзімір Марцінавіч (1905, Пухавіцкі р-н – 1940), паэт, перакладчык – 110 гадоў з дня нараджэння.

4 – Скірмунт Каспар Вінцэнт (1775 – ?), дзяржаўны дзеяч Расійскай Імперыі – 240 гадоў з дня нараджэння.

4 – Шастак Фёдар Віктаравіч (1945, Івацэвіцкі р-н), мастак дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, працы якога ўпрыгожваюць інтэр'еры Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Палаца Незалежнасці, – 70 гадоў з дня нараджэння.

5 – Жлоба Мікалай Фёдаравіч (1935, Гомель), архітэктар, аўтар архітэктурна-ландшафтных комплексаў, паркаў і помнікаў Мінска, Оршы, Віцебска, Нясвіжа і інш. гарадоў, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1989) – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Мацюх Мікалай Данілавіч (1945, Столінскі р-н – 2005), фалькларыст, літаратуразнаўца – 70 гадоў з дня нараджэння.

5 – Салко Мікалай Мікалаевіч (1945, Жыткавіцкі р-н – 2012), артыст балета, балетмайстар, заслужаны дзеяч культуры Польшчы, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

6 – Дрэчын Сямён Уладзіміравіч (Вульфавіч; 1915, Мінск – 1993), артыст балета, балетмайстар, першы вядучы класічны танцоўшчык на беларускай сцэне, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1950) – 100 гадоў з дня нараджэння.

8 – Гуд Пётр Адамавіч (1945, Мінск), этнограф, фалькларыст, педагог, сцэнарыст, рэжысёр-пастаноўшчык святаў у Беларусі і па-за яе межамі – 70 гадоў з дня нараджэння.

9 – Аляхновіч Алег Міхайлавіч (1940, Магілёў), фалькларыст, музыкант, сцэнарыст, педагог, аўтар манаграфій і метадычных дапаможнікаў – 75 гадоў з дня нараджэння.

Для святочнага стала

Прапануем чытачам «КГ» некалькі рэцэптаў беларускіх страваў з кнігі Юрыя Качука «Моц смаку: Беларуская кухня» (Беласток, 2010).

Салата са свежых памідораў і яблыкаў

Складнікі: 3 памідоры, 3 яблыкі, 50 г зялёнай салаты, 150 г смятаны, соль, зеляніна кропу і пятрушкі.

Падрыхтаваны памідоры і яблыкі нарэзаць кружочкамі, зялёную салату нашаткаваць. Усё пасаліць і пакласці ў перамешку ў салатніцу, заліць смятанай і пасыпаць дробна сечанай зелянінай.

Салата са свежых шампіньёнаў

Складнікі: 300 г грыбоў, 2 яйкі, 3 свежыя памідоры, 1 яблык, 1 ст. лыжка сметанковага масла, 150 г смятаны, сок 1/2 цытрыны ці 1 ст. лыжка яблычнага соку, цукар, соль, зеляніна кропу.

Шампіньёны нарэзаць тонкімі скрылькамі, тушыць у сметанковым масле да поўнай гатовасці і астудзіць. Яйкі, звараныя ўкрутую і ачышчаныя, памідоры і яблык нарэзаць тонкімі кружочкамі. Усё пакласці пластамі на талерку, зверху заліць смятанай, упрыгожыць зелянінай кропу, да якой дадаць соку цытрыны, цукуру і солі.

Салата з марынаваных шампіньёнаў

Складнікі: 250 г грыбоў, 1/2 цытрыны, 3 ст. лыжкі шчыпяраў цыбулі.

Грыбы пакласці на талерку без расолу, упрыгожыць скрылькамі цытрыны і шчыпярамі цыбулі.

Восеньская салата

Складнікі: 1 сярэдні бурак, 2 яблыкі, 250 г капусты, 150 г зялёнага кансерваванага гарошку, маянэз.

Вараны бурак і яблыкі нарэзаць саломкай, капусту нашаткаваць і злёгку перацерці з соллю. Прадукты змяшаць, дадаць зялёны гарошак, паліць маянэзам.

Грыбная зімовая салата

Складнікі: 150 г марынаваных грыбоў, 200 г капусты, 2 памідоры, 1 морква, 3 яблыкі, 1/2 цыбуліны, 5 ст. лыжкі алею, 1 струк чырвонага салодкага перцу, воцат, чырвоныя молаты перац, соль.

Грыбы буйна нарэзаць, гародніну нашаткаваць і змяшаць з грыбамі. Заправіць алеем, дадаць солі і перцу.

Зімовая салата

Складнікі: 2 карані хрэну, 3 морквы, 3 яблыкі, соль, цукар, цытрынавы сок, 150 г смятаны ці маянэзу.

Хрэн, яблыкі і моркву нацерці на буйной тарцы, дадаць солі, цукуру, цытрынавага соку для смаку, заправіць смятанай, перамяшаць.

Падрыхтаваў Аляксей СЯЧАНКА

Хай Новы год будзе здаровым

Цягам амаль усяго снежня супрацоўнікі Міністэрства па надзвычайных сітуацыях ладзяць рэспубліканскую акцыю «Бяспечны Новы год», пад час якой расказваюць, як трэба абыходзіцца з піратэхнічнымі вырабамі.

Штогод з-за такой неасцярожнасці адбываюцца пажары, нямаюць хто з дарослых і дзяцей атрымлівае траўмы вачэй і рук, а таксама апёкі. Тым больш крыўдна бывае апынуцца на бальнічным ложку ў навагоднюю ноч.

Летась з-за няправільнага абыходжання з піратэхнікай пацярпелі адзінаццаць чалавек, у тым ліку і трое дзяцей. Так, шасцігадоваму хлопчыку петарда трапіла пад шапку, але, на шчасце, апёк аказаўся не вельмі моцным. Іншым дзеціям не пашанцавала больш: адзін хлоп-

чык трапіў у бальніцу з кантузіяй вока – петарда ўзарвалася зусім блізка ад яго, а другі атрымаў апёкі шчокаў I – II ступеняў.

Не менш за дзяцей пацярпелі і дарослыя – толькі ў Мінску пяць чалавек атрымалі такія траўмы, як апёк вока, апёк кісці, адкрытая рана галавы, ампутацыя фалангі пальца рукі і пашкоджанне вока іншародным целам.

Каб пазбегнуць трагічных наступстваў, супрацоўнікі МЧС настойліва раяць выконваць наступныя правілы:

– калі вы набываеце піратэхнічныя вырабы, напрасіце ў прадаўца сертыфікат на іх, звярніце ўвагу на тэрмін прыдатнасці і інструкцыю па выкарыстанні, якая павінна быць напісаная на беларускай ці рускай мове;

– купляйце піратэхніку толькі ў заводскай упакоўцы, захоўвайце яе ва ўпакоўцы ў месцы, недасяжным для дзяцей, і далёка ад ацяпляльных прыбораў;

– не трымайце піратэхнічныя вырабы ў кішэнях, пад адзеннем, не кідайце іх;

– не выкарыстоўвайце піратэхнічныя вырабы, што маюць дэфекты: скамечаныя, падмочаныя, з трэшчынамі і іншымі пашкоджаннямі корпуса і кнота, а таксама не разбірайце і не перарабляйце іх;

– не нахіляйцеся над піратэхнічнымі вырабамі пад час іх выкарыстання, не запускайце іх паўторна, калі кнот ужо згарэў або не запаліўся з першага разу;

– перад выкарыстаннем абавязкова прачытайце інструкцыю.

Вера БУДЗІНАВІЧУС, інспектар ЦРАНС г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ МЕТЭАРАЛОГІЯ (працяг артыкула). Нярэдка ў народзе год умоўна падзялялі на 2 роўныя часткі, пры гэтым лічылі, што надвор'е адпаведных дзён кожнай паловы года павінна быць прыблізна аднолькавым, напр., снежны дзень 1 студзеня сведчыў, што 1 ліпеня будзе дажджлівым, непагодным, а ясны морозны пачатак Калядаў абячае цёплае, спакойнае Купалле. Стан надвор'я ў пэўныя дні года прадказваў таксама характар будучага ўраджая і поспехі ў гаспадарчых занятках: снег на веснавога Юр'я падаваў надзею, што летам паліць палі ад грэчкі; калі на восеньскага Юр'я мороз, то і на гары вырасце авёс; дождж на Пакровы – прыкмета, што наступны год будзе добры для пчаляроў. Меркавалі пра

будучае надвор'е і на падставе самаадчування чалавека, арганізм якога рэагаваў на атмасферны ціск, набліжэнне ападкаў і г.д. (спіна баліць – дождж будзе).

Найбольшую колькасць метэаралагічных прагнозаў складаюць народныя павер'і, заснаваныя на назіраннях людзей за жывёльным светам. Паводзіны, стан амаль усіх прадстаўнікоў мясцовай фаўны разглядаліся як прадказанне пэўных пераменаў надвор'я: калі ў каровы поўсць вільготная, будзе дождж; свінні нясе салому з хлява – будзе сцюдзёна; мышы звлі гняздо ў лёне – у наступную зіму будзе вялікі снег і інш. Існавала шмат прыкметаў надвор'я, прадказаных свойскімі і дзікімі птушкамі: певень увечары спявае – будзе дождж ці адліга; бусел шукае жаб на балоце – будзе пагода, на

полі – будзе дождж; ластаўкі лятаюць высока – на пагоду, кружацца пры зямлі – на дождж. У прадказанні надвор'я чалавек арыентаваўся таксама на паводзіны рыб, земнаводных, паўзучоў і насякомых: на змярканні рыба плешцацца на паверхні вады – будзе добрае надвор'е, калі выскаквае і лавіць жамыру – будзе дождж; калі пчола з раніцы сядзяць у вулі і гудуць, а мурашкі хаваюцца ў мурашніках – будзе дождж. Асаблівасці росту, цвіцення, высыпявання пладоў розных раслінаў тлумачыліся сялянамі як прадказанне пэўных зрухаў у надвор'і, як прагноз на асаблівасці будучых пораў года: калі бяроза распусцілася раней за вольху – будзе сухое лета, у адваротным выпадку – непагодзь; калі надта многа баравікоў улетку, то зіма будзе вельмі снежная і г.д.

Прызначэнні арыенцірамі пры вызначэнні зменаў надвор'я лічыліся ў народзе нябесныя свяцілы. Калі сонца або месяц былі акружаныя туманным колам, то летам чакалі буры, а зімой – мяцеліцы; калі сонца заходзіла ў хмары ці бляднела пры заходзе – на дождж. Ад маладзікоў народ заўсёды

чакаў атмасферных пераменаў. Ясны свет зорак прадказваў пагоду, цьмяны іх свет – непагодзь. Уважлівае ўзіранне ў самыя розныя праявы навакольнага свету і ўменне ўлавіць іх прычынна-выніковую ўзаемазалежнасць дазволілі чалавеку выпрацаваць цэлую сістэму ведаў у галіне метэаралогіі. Чырвоныя воблакі пасля заходу сонца паказвалі на вецер. Заходні і паўднёвы вятры паказвалі летам на дождж і навальніцу, а зімою – на адлігу і снег. Першы гром на лёд значыў прыход халоднай вясны, а на зялёнае голле – абяцаў добрае лета. Калі раніцай туман падымаўся ўгору – увечары чакалі дажджу, калі расцілаўся па нізе – ясную пагоду. Калі не было з вечара ці ўначы расы, то ўдзень будзе дождж. Калі зімою лучына гарэла весела і вугалі закручваліся ў трубку – на мороз, а калі ўлетку лучына «прыскала» – на дождж. Прадказвалі надвор'е і па адгалоску: калі голас быў гучны, разлятаўся далёка – чакалі пагоду, калі, наадварот, глухі – то непагодзь.

(Заканчэнне артыкула будзе)